

systému je dobře známo, že velké procento žáků, kteří chodí do speciálních škol, tam chodí v důsledku obtíží s učením nebo sociálním znevýhodněním, tedy ne proto, že by u nich byla zjištěna neschopnost se učit. To platí zvláště pro romské děti, jejichž docházka do speciálních škol je stále velmi vysoká i navzdory rozhodnutí postupně integrovat znevýhodněné žáky do škol hlavního proudu. Česká školní inspekce ve své výroční zprávě z roku 2009/10 identifikovala jasnou diskriminaci v oblasti rozsáhlého zařazování romských žáků do speciálních škol – například v navštívených základních školách objevila 35 % romských žáků ve skupině dětí s diagnózou mentálního poškození (ČŠI, 2010).²

Existuje také málo důkazů o tom, že romští žáci mají rovný přístup a informace o poskytovaném předškolním vzdělávání. Praxe nepřijímat děti do škol, pokud nejsou „připraveny“, a následně neposkytnout další podporu, která by děti na školu adekvátně připravila, znamená, že romské děti velmi pravděpodobně nastupují do školy pozdě, a také je méně pravděpodobné, že projdou předškolním vzděláváním. To vytváří nerovné příležitosti od útlého věku. Přípravné třídy zaměřené na romské žáky byly vytvořeny, ale není jich využíváno v žádoucím rozsahu.

Poptávka po všeobecném vzdělávání není uspokojena

Existují signály, že nabídka všeobecně vzdělávacích programů na středních školách je nedostatečná, neuspokojuje poptávku po všeobecném vzdělání, což v důsledku znamená, že velké množství žáků nedobrovolně vstupuje do odborného vzdělávání (OECD, 2006). Přístup ke všeobecnému střednímu vzdělání je přímo určen zřizovatelem (kraj) a nepřímo MŠMT. Navíc MŠMT spolu s krajem rozhoduje o otevření nových škol, jakož i o jejich kapacitách a oborech vzdělávání. Některé empirické analýzy ukazují, že mnoho žáků v odborných programech by mohlo nastoupit do náročnějších vzdělávacích programů (München, 2006). Omezený přístup žáků k programům všeobecného vzdělávání odpovídá do značné míry názoru v některých kruzích, že k udržení kvality gymnázií je nutné je vyhradit pro úzkou elitu.

Hlavní etapy vývoje

Zásadní reforma veřejné správy s velkými dopady na vzdělávání

Reforma veřejné správy z roku 2002 zásadně ovlivnila řízení vzdělávací soustavy. Tradiční model silného centrálního řízení byl zrušen a byl posílen vliv územní samosprávy. Čtrnáct nově ustavených krajů získalo výraznou autonomii, včetně řízení svého vlastního vzdělávacího systému. Každý kraj si připravuje strategii pro svůj vzdělávací systém v souladu s celonárodním rámcem a zodpovídá za monitorování této strategie. Každý kraj je zřizovatelem středních a speciálních škol. Podobně obce zodpovídají za předškolní a základní vzdělávání (včetně speciálních škol). Obce nabyly značné zodpovědnosti včetně zajištění kvality vlastních škol.

Zvýšená autonomie pro školy

Před rokem 1989 bylo pro český vzdělávací systém typické silné centrální řízení a standardizace procesů. Výuka byla založena na podrobných osnovách, schválených

² Toto disproporčně vysoké zařazování romských žáků do speciálních škol je v detailu dokumentováno ve sdruženích Devroye (2009) a Dženo (2004).